

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Julia Backman

Snabbare lagföring, hårdare straff?

En undersökning av hur Polismyndighetens och
Åklagarmyndighetens minskade ärendesamord-
ning förhåller sig till brottsbalkens påföljdsbe-
stämning

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: David Dryselius

Termin: VT24

Innehållsförteckning

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Metod och material	5
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Forskningsläge	9
1.6 Disposition.....	9
2 VAD ÄR SNABBARE LAGFÖRING?	10
2.1 Sammanfattning av reformen ”Snabbare lagföring”	10
2.1.1 Tillgänglighetsdelgivning	12
2.1.2 Förhandsgodkännande av strafföreläggande	12
2.1.3 Slutunderrättelse.....	14
2.2 Brott som kan handläggas i snabbförfarandet	15
3 ÄRENDESAMORDNING AV BROTT	17
3.1 Polismyndighetens rutiner för ärendesamordning	17
3.2 Åklagarmyndighetens rutiner för ärendesamordning	19
3.3 Uppdelad handläggning och deldom i domstol.....	19
4 PÅFÖLJDSBESTÄMNING VID FLERFALDIG BROTTLIGHET	23
4.1 Asperationsprincipen	23
4.2 Principen om gemensamt straff	25
5 AVSLUTANDE KAPITEL.....	27
5.1 Diskussion	27
5.2 Slutsats	29
6 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	31

Summary

On January 1, 2023, a fast-track procedure for criminal cases was implemented in Sweden to streamline the prosecution of minor offenses. The reform ‘Snabbare lagföring’, which can be translated to ‘Faster prosecution’ in English, includes changed working methods, new regulations, and collaboration between relevant authorities. To achieve the goal of prosecuting certain crimes within two to six weeks, the Swedish Police Authority and the Swedish Prosecution Authority must increasingly deviate from their usual coordination routines. Reduced coordination of criminal suspicions and investigations results in multiple separate judgments, with each crime being assessed at its full penal value. Consequently, the accused may face more severe penalties since a cumulative sentence is not imposed.

The purpose of this thesis is to clarify how the Swedish Police Authority’s and the Swedish Prosecution Authority’s deviations from regular coordination routines regarding fast-track cases affect sentencing in cases of multiple offenses. The thesis focuses on the principles of asperation and joint punishment as regulated in Chapter 29, Section 1, first paragraph, and Chapter 30, Section 3, first paragraph of the Swedish Penal Code. These principles mean that when multiple offenses are assessed, a joint sentence should be determined. This further requires that joint sentencing takes place on one occasion. To address this matter, a legal dogmatic approach is employed, involving an analysis of laws, preparatory works, doctrine, administrative regulations, and guidelines.

The thesis concludes that the reduced coordination is not compatible with the principles of asperation and joint punishment. Rule of law may thus give way to efficiency. Amendments have been made to the Swedish Code of Judicial Procedure to disregard the principles of asperation and joint punishment. However, the wording of these principles remains unchanged in the Swedish Penal Code, meaning that the accused is still entitled to a joint sentencing and an aggregate penalty for the totality of their offenses.

Sammanfattning

Den 1 januari 2023 implementerades ett snabbförfarande i brottmål i syfte att effektivisera lagföringen av enklare mängdbrott. Reformen som kallas ”Snabbare lagföring” innefattar förändrade arbetsätt, nya regelverk och samverkan mellan berörda myndigheter. För att kunna uppnå målsättningen att det endast ska ta två till sex veckor att lagföra vissa brott, måste Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten i högre utsträckning göra avsteg från deras ordinarie samordningsrutiner. En minskad samordning av brottsmisstankar och brottsutredningar resulterar i flera separata domar där varje brott straffmätts efter sitt fulla straffvärde. Den tilltalade kan därmed lida påföljdmässiga konsekvenser i form av att en gemensam påföljd inte döms ut.

Syftet med denna uppsats är att klargöra hur Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens avsteg från ordinarie rutiner vid ärendesamordning av SLF-ärenden påverkar påföljdsbestämningen vid flerfaldig brottslighet. Uppsatsens fokus ligger på asperationsprincipen och principen om gemensamt straff som regleras i 29 kap. 1 § första stycket respektive 30 kap. 3 § första stycket brottsbalken (1962:700). Principerna innebär att en gemensam påföljd ska bestämmas när flera brott straffmätts, vilket i sin tur förutsätter att en gemensam straffmätning sker vid ett och samma tillfälle. Genom tillämpningen av en rättsdogmatisk metod analyseras lagtext, lagförarbeten, doktrin, myndighetsföreskrifter och riktlinjer från myndigheter för att utreda om de ändrade samordningsrutinerna är förenliga med ovanstående bestämmelser i brottsbalken.

Uppsatsen konkluderar att den minskade ärendesamordningen inte är förenlig med asperationsprincipen och principen om gemensamt straff. Rättssäkerhet får således ge vika för effektivitet. Lagändringar har genomförts i rättegångsbalken (1942:740) för att åklagare och domare inte ska behöva ta hänsyn till asperationsprincipen och principen om gemensamt straff i lika hög utsträckning. Formuleringarna av principerna i brottsbalken är dock oförändrade, vilket innebär att den tilltalade fortsatt ska ha rätt till en gemensam straffmätning och att få dömas till en sammantagen påföljd för den samlade brottsligheten.

Förkortningar

Bet.	Betänkande
BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
DelgL	Delgivningslag (2010:1932)
Ds	Departementspromemoria
FUK	Förundersökningskungörelse (1947:948)
JuU	Justitieutskottet
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning I
NOA	Nationella operativa avdelningen
PM	Polismyndigheten
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
Rskr.	Riksdagsskrivelse
SLF	Snabbare lagföring
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
ÅFS	Åklagarmyndighetens författnings- samling

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I början av 2018 inleddes, i tre lokalpolisområden i Stockholm, en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål.¹ Försöksprojektet ”Snabbare lagföring” var ett samarbete mellan Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården och Rättsmedicinalverket som syftade till att effektivisera lagföringsprocessen.² Efter att utvärderingen av försöksverksamheten visat positiva resultat infördes arbetssättet permanent i hela landet den 1 januari 2023.³

Syftet med reformen är att möjliggöra lagföring av enklare mängdbrott⁴ inom två till sex veckor från polisens ingripande.⁵ För att kunna uppnå en kortare handläggningstid kan inte alla brottsutredningar samordnas, utan enligt regeringen bör polisen och åklagarväsendet i högre utsträckning handlägga vissa ärenden var för sig.⁶ Brottsförebyggande rådet (Brå) framhäver i sin utvärdering av försöksprojektet år 2020 att avsteget från ordinarie rutiner för ärendesamordning kan leda till en oenhetlig straffmätning och påverka den tilltalades rätt att dömas till en sammantagen påföljd för den samlade brottsligheten.⁷

Det framgår av 29 kap. 1 § och 30 kap. 3 § brottsbalken (1962:700) (BrB) att straff ska bestämmas efter den samlade brottslighetens straffvärde och att rätten ska döma till en gemensam påföljd vid flerfaldig brottslighet⁸, om inte annat är föreskrivet. Dessa bestämmelser ger uttryck för asperationsprincipen

¹ Se SOU 2021:46 s. 117.

² Se prop. 2021/22:279 s. 19.

³ Prop. 2021/22:279; bet. 2022/23:JuU2; rskr. 2022/23:16.

⁴ Med ”mängdbrott” avses ofta brott där förundersökningen leds av Polisen, se Backhans, Fjelkegård och Jonsson (2020) s. 8. Se avsnitt 2.2 för vilka brott som normalt anses vara mängdbrott.

⁵ Se Ds 2018:9 s. 13.

⁶ Se Ds 2017:36 s. 104.

⁷ Se Backhans, Fjelkegård och Jonsson (2020) s. 15.

⁸ I uppsatsen innebär ”flerfaldig brottslighet” att samma person har begått flera olika brott vid ett och samma gärningstillfälle eller under en begränsad tidsperiod. Det som är av betydelse är att brottsmisstankarna ska, under något tillfälle, ha varit registrerade samtidigt i Polisens misstankeregister.

och principen om gemensamt straff.⁹ Snabbförfarandet innebär att den tilltalade fortare får en meddelad dom i ett eller flera av de begångna brotten, men det innebär även en risk för att de separata domarna sammantaget leder till ett högre straff än om gärningarna hade bedömts tillsammans.¹⁰ Det är således oklart om Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens minskade ärendesamordning är förenlig med de grundläggande principerna om påföljdsbestämning¹¹ i BrB.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att klargöra hur Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens avsteg från ordinarie rutiner¹² vid ärendesamordning av SLF-ärenden påverkar påföljdsbestämningen vid flerfaldig brottslighet. Utifrån studiens syfte har följande frågeställningar formulerats:

Är Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens rutiner vid snabbare lagföring, som innebär att en ärendesamordning inte alltid sker vid flerfaldig brottslighet, förenliga med

- a) aspirationsprincipen i 29 kap. 1 § första stycket BrB?
- b) principen om gemensamt straff i 30 kap. 3 § första stycket BrB?

1.3 Metod och material

För att besvara frågeställningarna och uppfylla uppsatsens syfte används rättsdogmatisk metod. Den rättsdogmatiska metoden syftar till att generera en lösning på ett rättsligt problem genom att bland annat tolka, fastställa och systematisera gällande rätt.¹³ Rättsdogmatiken är bunden till ett fåtal auktorit-

⁹ Se SOU 2021:46 s. 329; SOU 2023:1 s. 433.

¹⁰ Se prop. 2021/22:279 s. 18; jfr SOU 2021:46 s. 329.

¹¹ Termen "påföljdsbestämning" används som en gemensam beteckning för påföljdsval och straffmätning, se SOU 1986:14 s. 69.

¹² Med "avsteg från ordinarie rutiner" avses i uppsatsen att flerfaldig brottslighet handläggs separat hos olika polis- och åklagarenheter i stället för att samordnas.

¹³ Se Kleineman (2018) s. 21; Sandgren (2021) s. 51 f.

tativa källor, varav det är rättskällevärdet som anger vilket material som är relevant.¹⁴ Genom att analysera de olika elementen i rättskällevärdet kan ett slutresultat, som speglar innehållet i gällande rätt, nås.¹⁵

Lagstiftning, lagförarbeten och rättspraxis är väl etablerade i rättskällevärdet och utgör därför det huvudsakliga materialet för uppsatsen.¹⁶ Lagförarbeten är inte en bindande rättskälla, till skillnad från författningar, men de har en vägledande funktion när det saknas rättsliga svar i författningar eller prejudikat.¹⁷ För lagförarbeten kan det noteras att propositioner tydligare uttrycker lagstiftarens vilja än vad SOU-betänkanden gör, vilket följer av att propositioner framställs längre fram i lagstiftningsprocessen.¹⁸ Ett SOU-betänkande kan däremot i många fall innehålla en mer ingående diskussion av principiella och praktiska rättsliga frågor.¹⁹ Exempelvis redogör SOU-betänkandet *Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål* för de olika delarna i reformen på ett mer detaljerat sätt än vad propositionen gör.²⁰

I uppsatsen används även departementspromemorior, vilka liksom propositioner sällan innehåller en mera utförlig diskussion.²¹ Departementspromemoriorna till försöksprojektet ”Snabbare lagföring” var de första utredningarna som gjordes avseende en eventuell implementering av ett snabbförfarande i brottmål. De behandlar således utgångspunkterna för reformen ”Snabbare lagföring” och är därför relevanta för uppsatsen.

Med hänsyn till att uppsatsen undersöker hur Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens rutiner för ärendesamordning påverkar påföljdsbestämningen, faller det sig naturligt att Åklagarmyndighetens föreskrifter och Polismyndighetens handböcker används. Enligt 8 kap. 1 och 11 §§ regeringsformen (1974:152) får myndigheter meddela föreskrifter efter bemyndigande

¹⁴ Se Sandgren (2021) s. 47 och s. 51 f.

¹⁵ Se Kleineman (2018) s. 26.

¹⁶ Se Kleineman (2018) s. 21; Sandgren (2021) s. 47 f.

¹⁷ Se Ramberg m.fl. (2024) s. 50.

¹⁸ Jfr Ramberg m.fl. (2024) s. 49.

¹⁹ Se Bengtsson (2011) s. 777.

²⁰ SOU 2021:46; prop. 2021/22:279.

²¹ Se Bengtsson (2011) s. 777 f.

av riksdagen eller regeringen. Myndighetsföreskrifter är därför juridiskt bindande och placeras normalt efter lagar och förordningar i den svenska rättsskälhierarkin.²² Polismyndighetens handböcker innehåller Polisens interna instruktioner och rutiner. De är således den primära källan för Polismyndighetens praktiska tillvägagångssätt vid ärendesamordning, vilket har direkt koppling till uppsatsens syfte och frågeställningar.

I uppsatsens redogörelse av aspirationsprincipen och principen om gemensamt straff används doktrin som utfyllnad när de relevanta lagförarbetena inte innehåller tillräckligt mycket information. Doktrin har en vagare ställning i rättsskälreläran men räknas likväl som en av de traditionella rättskällorna.²³ Uttalanden i den juridiska litteraturen anses normalt endast ha bärighet genom sin inre tyngd och ibland även genom sin starka logiska struktur, men den har inte någon självständig auktoritet.²⁴ Doktrinen har dock betydelse som rättskälla då den beskriver rättsläget på ett mer sammanhängande sätt än vad lagtext, domskäl och uttalanden i lagförarbeten många gånger gör.²⁵

Slutligen ska det påpekas att den rättsdogmatiska metoden har kritiserats som vetenskaplig metod av vissa rättsvetenskapliga företrädare.²⁶ Den har bland annat anklagats för att inte vara rationell och i stället utgöra en förtäckt maktutveckling.²⁷ En svaghet i rättsdogmatiken är att den fokuserar på normerna men inte på hur dessa tillämpas hos till exempel underrätter och myndigheter.²⁸ Denna uppsats kommer dock att beskriva hur lagstiftning och lagförarbeten implementerats i Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens rutiner för ärendesamordning.

²² Se Strömholm, Lyles och Valguarnera (2020) s. 231 och s. 354; jfr Lehrberg (2022) s. 121.

²³ Se Sandgren (2021) s. 45 f.

²⁴ Se Kleineman (2018) s. 33.

²⁵ Ibid. s. 34.

²⁶ Ibid. s. 24.

²⁷ Se Peczenik (2005) s. 252.

²⁸ Se Kleineman (2018) s. 24.

1.4 Avgränsningar

Med anledning av uppsatsens begränsade omfång är vissa avgränsningar nödvändiga. Först och främst behandlas enbart snabbare lagföring av vuxna lagöverträdare, vilket beror på att snabbare lagföring av unga lagöverträdare fortfarande är ett försöksprojekt.²⁹ Vidare framgår det av uppsatsens frågeställningar att jag fokuserar på asperationsprincipen i 29 kap. 1 § första stycket BrB och principen om gemensamt straff i 30 kap. 3 § första stycket BrB. Jag har valt dessa två principer eftersom de är nära sammankopplade; en gemensam straffmätning förutsätter som huvudregel att påföljdsbestämning sker vid ett och samma tillfälle.³⁰ Övriga bestämmelser i BrB som rör påföljdsbestämning kommer inte undersökas.

De brott som hanteras i ett snabbförfarande resulterar sällan i en frihetsberövande påföljd, utan är oftast typiska bötesbrott.³¹ 26 kap. 2 § BrB, som uttrycker en asperationsprincip vid fängelsestraff för flerfaldig brottslighet, behandlas därmed inte. I 25 kap. 5 och 6 §§ BrB finns en motsvarande asperationsprincip för böter, men de bestämmelserna kommer inte heller att behandlas eftersom de fokuserar på när böter får användas som ett gemensamt straff samt vilka minimi- och maximigränser som gäller. Den allmänna regleringen för gemensam straffmätning i 29 kap. 1 § BrB lämpar sig bättre för uppsatsens syfte.

En intressant aspekt när det kommer till gemensam respektive uppdelad handläggning av flerfaldig brottslighet är 34 kap. BrB som reglerar återfall i brottslighet. Som tidigare nämnt resulterar de flesta SLF-ärenden enbart i böter som påföljd. Av 34 kap. 1 § BrB framgår det att påföljden böter faller utanför kapitlets reglering och därför har jag valt att inte behandla 34 kap. BrB i uppsatsen.

²⁹ Se prop. 2021/22:279 s. 112 angående att försöksverksamheten för snabbare lagföring av unga lagöverträdare ska fortsätta fram till utgången av 2024.

³⁰ Se SOU 2021:46 s. 347.

³¹ Jfr SOU 2021:46 s. 200 f. och s. 347; Backhans, Fjelkegård och Jonsson (2020) s. 51 f.; Ds 2017:36 s. 64 och s. 66.

1.5 Forskningsläge

”Snabbare lagföring” är fortfarande en relativt ny reform då den infördes permanent först den 1 januari 2023. Det har därför ännu inte kommit någon forskning om snabbare lagföring i form av doktrin. Reformen har dock kritiserats av bland annat Brå, Brottsoffermyndigheten och Sveriges Advokatsamfund för att inte uppfylla kravet på rättssäkerhet i vissa avseenden.³² Brå har påpekat att just avsteget från ordinarie samordningsrutiner utgör en brist i rättssäkerheten, men frågan har som sagt inte diskuterats inom rättsvetenskapen än.³³ Det föreligger således en lucka i forskningsläget som jag har för avsikt att utreda.

1.6 Disposition

Efter denna inledning följer en kort redogörelse av vad reformen ”Snabbare lagföring” innebär (kapitel 2). Syftet med detta kapitel är att ge läsaren en sammanfattande bakgrund, därav kommer inte samtliga delar av reformen presenteras. Exempelvis beskrivs inte förenklad delgivning och effektivare inhämtning av personutredningar. Det tredje kapitlet behandlar Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens rutiner för ärendesamordning. Inom ramen av kapitlet beskrivs även domstolarnas möjlighet att dela upp handläggningen av vissa ärenden. Detta berörs i uppsatsen eftersom domstolarna är nästa steg i SLF-processen och deras hantering av SLF-ärenden kan också påverka den tilltalades möjlighet att få en gemensam straffmätning. Det avsnittet innehåller även viktiga lagändringar och relevant statistik. I fjärde kapitlet beskrivs asperationsprincipen och principen om gemensamt straff. I det femte och avslutande kapitlet presenteras en diskussion och en slutsats.

³² Se Brottsoffermyndighetens remissyttrande den 29 september 2021 över betänkandet Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål (SOU 2021:46); Backhans, Fjelkegård och Jonsson (2020) s. 101 f.; Advokatsamfundets remissyttrande den 30 september 2021 över betänkandet Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål (SOU 2021:46).

³³ Se Backhans, Fjelkegård och Jonsson (2020) s. 102.

2 Vad är snabbare lagföring?

2.1 Sammanfattning av reformen ”Snabbare lagföring”

Snabbare lagföring kan sammanfattas och beskrivas med tre ord: arbetssätt, regelverk och samverkan. Begreppet *arbetssätt* kan ses som en symbol för att det ska gå snabbt att utreda och lagföra enklare brott. Det innebär bland annat att polisen, direkt på brottsplatsen eller i samband med ett brott, genomför långtgående utredningsåtgärder. Vidare krävs det *regelverk* för att kunna möjliggöra snabbare lagföring i praktiken. Lagstiftningsmässigt är möjligheten till tillgänglighetsdelgivning och utfärdande av strafföreläggandefullmakt de viktigaste ändringarna som har införts. Slutligen bygger *samverkan* på ett administrativt samordnande, både lokalt och nationellt, mellan Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården och Rättsmedicinalverket.³⁴

Det är Polismyndigheten som operativt leder och styr projektet, vilket beror på att det i huvudregel endast är Polismyndigheten som utreder och hanterar enklare mängdbrott.³⁵ Inom Polisens organisation är det funktionen jourhavande förundersökningsledare som har en central roll i arbetet med snabbare lagföring.³⁶ Denna arbetsgrupp fyller en samverkande funktion i förhållande till övriga aktörer i rättskedjan.³⁷ Vidare är det jourhavande förundersökningsledare som initialt bedömer vilka åtgärder som bör vidtas i samtliga brottsärenden.³⁸ När poliserna i yttre tjänst har gjort ett ingripande mot en misstänkt kontaktar de en jourhavande förundersökningsledare, som då ger vägledning och praktiskt stöd till poliserna direkt på brottsplatsen.³⁹

Jourhavande förundersökningsledare bestämmer alltså hur ett ärende ska hanteras och gör i princip omgående en uppskattning av när brottsutredningen

³⁴ Se SOU 2021:46 s. 18 f.

³⁵ Se Ds 2017:36 s. 75; jfr 23 kap. 3 § första stycket RB.

³⁶ Se SOU 2021:46 s. 151.

³⁷ Se Ds 2017:36 s. 78.

³⁸ Ibid. s. 77 f.

³⁹ Se SOU 2021:46 s. 18 och s. 115.

ska vara färdigställd, åtal väckt och när huvudförhandling ska hållas.⁴⁰ Det är således Polismyndigheten, i synnerhet jourhavande förundersökningsledare, som avgör vilka brott som ska ingå i ett särskilt snabbförfarande.⁴¹ Jourhavande förundersökningsledare ska vid ett sådant beslut förhålla sig till 3 b § förundersökningskungörelsen (1947:948) (FUK) som anger att brott som kan utredas direkt eller inom kortare tid från brottet får ingå i ett särskilt snabbförfarande under utredningen.

I det inledande stadiet beslutar en jourhavande förundersökningsledare om ett brott ska handläggas som ett särskilt snabbförfarande eller om ärendet ska överlämnas till en annan polisenhet som utreder brottet enligt ordinarie rutin.⁴² Jourhavande förundersökningsledare ansvarar sedan för att slutföra samtliga SLF-ärenden och redovisa dem till åklagaren när åtal kan väckas.⁴³ När ett ärende väl är avslutat får de enskilda poliserna i yttre tjänst återkoppling på sitt utredningsarbete av den jourhavande förundersökningsledaren.⁴⁴

Tingsrätterna ska likt de övriga samverkande myndigheterna sträva efter en snabbare lagföring. 45 kap. 13 a § rättegångsbalken (1942:740) (RB) anger att om ett mål avser ett brott som under utredningen av brottet har ingått i ett särskilt snabbförfarande ska rätten avgöra målet skyndsamt, om det inte är olämpligt. Det finns ingen uttömmande uppräkningslista på vad som är att anse som olämpligt, men tingsrätten kan till exempel anse att brottet aldrig borde ha ingått i ett snabbförfarande från första början eller att målet i efterhand har blivit för omfattande på grund av ett nytt åtal eller ny bevisning. Skyndsamhetskravet innebär att tiden från brott till dom ska vara två till sex veckor beroende på om polisutredningen kan slutföras direkt på brottsplatsen eller om ytterligare utredning behöver ske. Denna målsättning påverkas i stor ut-

⁴⁰ Se Ds 2017:36 s. 77 f.

⁴¹ Se prop. 2021/22:279 s. 23.

⁴² Jfr PM 2021:10 s. 7; PM 2022:24 s. 12.

⁴³ Se SOU 2021:46 s. 116.

⁴⁴ Se prop. 2021/22:279 s. 112; SOU 2021:46 s. 115.

sträckning av vilka åtgärder som tas av polis och åklagare under förundersökningsprocessen, men även om den misstänkte får information om tillgänglighetsdelgivning.⁴⁵

2.1.1 Tillgänglighetsdelgivning

År 2022 infördes tillgänglighetsdelgivning i delgivningslagen (2010:1932) (DelgL) som ett alternativ till bland annat vanlig delgivning, stämmingsmandelgivning och förenklad delgivning.⁴⁶ Enligt 52 § DelgL sker tillgänglighetsdelgivning genom att handlingen som ska delges hålls tillgänglig för den misstänkte hos en myndighet antingen omedelbart eller från och med en i förväg bestämd tidpunkt. Vidare måste polisen, vid ett personligt sammanträffande eller genom ljud- och bildöverföring, ge den misstänkte information om att tillgänglighetsdelgivning kan komma att användas samt information om från vilken tidpunkt och på vilken plats handlingen kommer att hållas tillgänglig.⁴⁷

En av de främsta fördelarna med tillgänglighetsdelgivning är att det möjliggör att misstänkta personer som är svårdelgivna i större utsträckning kan delges. Handläggningstiderna kortas även ner då tingsrätterna inte behöver delge personer som är kallade till domstolen. En ytterligare fördel är att färre huvudförhandlingar behöver ställas in på grund av bristande delgivning. Den förkortade delgivningsprocessen är således en förutsättning för att tingsrätten ska hinna meddela dom inom sex veckor från brottet.⁴⁸

2.1.2 Förhandsgodkännande av strafföreläggande

Strafföreläggande regleras i 48 kap. BrB och är ett sätt för åklagaren att lagföra mindre allvarliga brott utan att en prövning i domstol behöver ske.⁴⁹ Ut-

⁴⁵ Se prop. 2021/22:279 s. 22 f.

⁴⁶ Prop. 2021/22:279; bet. 2022/23:JuU2; rskr. 2022/23:16. Se 2 § DelgL för de olika delgivningssätten.

⁴⁷ Se 53 § DelgL.

⁴⁸ Se prop. 2021/22:279 s. 39 f.

⁴⁹ Ibid. s. 61.

färdande av strafföreläggande förutsätter att den misstänkte erkänner gärningen och att det inte råder någon tvekan om vad påföljden ska bli.⁵⁰ Strafföreläggande får enbart utfärdas för bötesstraff och villkorlig dom.⁵¹

Tidigare har strafföreläggande aktualiserats först när en förundersökning avslutats, vilket beror på att det är vid den tidpunkten som åklagaren beslutar om strafföreläggande ska utfärdas eller om åtal ska väckas. Ett utfärdande av ett strafföreläggande innebar förut att strafföreläggandet i fråga skickades med post till den misstänkte, som i sin tur kunde välja att godkänna det genom att skriva under handlingen och skicka tillbaka den. Åklagaren var således tvungen att på förhand bedöma om den misstänkte skulle godta ett strafföreläggande eller inte.⁵²

Inom ramen av försöksprojektet ”Snabbare lagföring” har man ersatt det tidigare fullmaktsförfarandet med att misstänkta numera kan godkänna ett strafföreläggande, som inte kommer att avse villkorlig dom, på förhand.⁵³ Detta fungerar på så sätt att en misstänkt som erkänner kan, redan vid kontakt med polisen på brottsplatsen, underteckna en fullmakt för att godkänna ett strafföreläggande.⁵⁴ Därefter behöver den misstänkte inte medverka något mer och den misstänkte behöver heller inte slutunderrättas innan utfärdandet av strafföreläggandet.⁵⁵ Fullmaktsförfarandet administreras initialt av jourhavande polisiära förundersökningsledare, men det är fortsatt åklagaren som beslutar om själva strafföreläggandet och utfärdar det.⁵⁶ Den misstänkte är inte heller bunden av sitt förhandsgodkännande förrän åklagaren har utfärdat föreläggandet.⁵⁷

En annan viktig lagändring är att kravet i 48 kap. 5 § RB har tagits bort⁵⁸, det vill säga kravet på att ett strafföreläggande måste omfatta alla brott som den

⁵⁰ Se prop. 2021/22:279 s. 61.

⁵¹ Se 48 kap. 2 § RB.

⁵² Se SOU 2021:46 s. 257.

⁵³ Prop. 2021/22:279; bet. 2022/23:JuU2; rskr. 2022/23:16.

⁵⁴ Se SOU 2021:46 s. 257.

⁵⁵ Se prop. 2021/22:279 s. 63 ff.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Se 48 kap. 10 § tredje och fjärde stycket och 3 § andra stycket RB.

⁵⁸ Prop. 2021/22:279; bet. 2022/23:JuU2; rskr. 2022/23:16.

misstänkte har begått. Den tidigare lydelsen var ett uttryck för asperationsprincipen och principen om gemensamt straff. Bestämmelsen infördes för att det skulle vara möjligt att döma till en gemensam påföljd vid flerfaldig brottslighet. Borttagandet av detta krav innebär att annan brottslighet som en person är misstänkt för inte längre påverkar förutsättningarna för åklagaren att utfärda ett strafföreläggande. Det kan således pågå en domstolsprocess för viss brottslighet samtidigt som ett strafföreläggandeförfarande pågår för annan brottslighet.⁵⁹

2.1.3 Slutunderrättelse

När förundersökningsledaren har slutfört den utredning som han eller hon anser är nödvändig ska den misstänkte och försvararen underrättas om att de har rätt att 1) ta del av det som har förekommit vid förundersökningen och 2) begära att förundersökningen kompletteras. Åklagaren får inte besluta om åtal förrän en slutunderrättelse har skett och den misstänkte och försvararen har getts skälig tid att ange eventuell utredning som förundersökningen bör kompletteras med.⁶⁰

Enligt 12 b § andra stycket FUK kan en skriftlig slutunderrättelse skickas formlöst, vilket innebär att det inte finns något krav på delgivning, för brott med upp till tre års fängelse i straffskalan. Tidigare kunde en skriftlig underrättelse skickas formlöst endast för brott med upp till sex månaders fängelse i straffskalan.⁶¹ Ändringen till tre års fängelse innebär att fler typer av brott numera omfattas av 12 b § andra stycket FUK och därmed kan inkluderas i SLF-spåret.⁶² Möjligheten att kunna formlöst meddela en skriftlig underrättelse förhindrar risken att lagföringsprocesser försenas och försvåras på grund av delgivningssvårigheter.⁶³

⁵⁹ Se prop. 2021/22:279 s. 66 ff.

⁶⁰ Se 23 kap. 18 a § första stycket RB.

⁶¹ Se SOU 2021:46 s. 57 f.

⁶² Se Ds 2017:36 s. 94.

⁶³ Se prop. 2021/22:279 s. 40.

2.2 Brott som kan handläggas i snabbförfarandet

Det finns inga fastställda begränsningar eller kriterier för vilka brott som kan utredas och handläggas i ett särskilt snabbförfarande. Enligt departementspromemorian *En snabbare lagföring – Försöksprojekt med ett snabbförfarande i brottmål* är det i stället karaktären av brottsutredningen som ska vara styrande för om snabbförfarandet ska användas. Detta innebär att snabbförfarandet lämpar sig vid utredningar som är mindre komplicerade och där det omgående finns tillgänglig bevisning som tyder på den misstänktes skuld.⁶⁴

Det är oftast brott som polisen får kännedom om genom deras ingripande-verksamhet, där polisen påträffar den misstänkte på plats, som omfattas av snabbförfarandet.⁶⁵ Som riktlinje anges att ett brott bör bli föremål för snabbförfarandet när polisens arbete med brottsutredningen ska kunna slutföras inom tre veckor. Riktlinjens tidsram omfattar inte tiden för slutunderrättelse och skäligt rådrum för den misstänkte att begära att förundersökningen kompletteras.⁶⁶

I praktiken rör det sig om förundersökningar som leds av Polismyndigheten och som är av enkel beskaffenhet i enlighet med 23 kap. 3 § RB. Med andra ord riktar sig snabbförfarandet mot mängdbrott, det vill säga vanligt förekommande brott.⁶⁷ Följande brottstyper är exempel på brott som regeringen anser bör omfattas av snabbförfarandet:

- Ringa stöld och stöld i butik
- Skadegörelse
- Brott mot knivlagen
- Ringa narkotikabrott (bruk och innehav)
- Narkotikabrott (innehav)
- Olovlig körning inklusive grovt brott

⁶⁴ Se Ds 2017:36 s. 63.

⁶⁵ Se prop. 2021/22:279 s. 20.

⁶⁶ Se Ds 2017:36 s. 63.

⁶⁷ Ibid. s. 12 och s. 64.

- Rattfylleri
- Grovt rattfylleri
- Andra brott enligt trafikbrottslagen och trafikförordningen⁶⁸

⁶⁸ Se Ds 2017:36 s. 64; jfr Backhans, Fjelkegård och Jonsson (2020) s. 47.

3 Ärendesamordning av brott

3.1 Polismyndighetens rutiner för ärendesamordning

Enligt Polismyndighetens riktlinjer för ärendesamordning (PM 2019:6) innebär ärendesamordning att polisen i möjligaste mån och i ett sammanhang ska utreda, redovisa och lagföra de samlade brottsmisstankarna mot en och samma person. Vidare ska ärendesamordning ske när det främjar effektiviteten i handläggningen, vilket kan innebära att samtliga brottsmisstankar mot en viss person inte alltid bör handläggas hos samma polisområde. Det är förundersökningsledarna som beslutar om ärendesamordning i det enskilda ärendet och det är deras ansvar att vid inledandet av en eventuell förundersökning kontrollera om det finns andra aktuella misstankar mot den misstänkte.⁶⁹

Egeninitierade ärenden eller ärenden som går snabbt att slutföra ska i regel endast i undantagsfall samordnas eller fördelas. Även vid utredning av andra brott kan det vara möjligt och lämpligt att slutföra ärendet i fråga utan att överlämna det.⁷⁰ Samordning av nya misstankar ska inte ske:

- Av misstankar som kommer att skrivas av
- Om påföljden endast är penningböter
- Om det finns risk för att tiden överskrids utifrån gällande tidsfrister i till exempel barn- och ungdomsärenden
- Om det finns risk för att häktningstiden förlängs på ett oproportionerligt sätt
- Om det skulle innebära ett oförsvarligt stort arbete för mottagaren
- Vid bristande effektivitet, till exempel flera åklagare med anledning av olika forum⁷¹

⁶⁹ Se PM 2019:6 s. 3 f.

⁷⁰ Se PM 2022:24 s. 12.

⁷¹ Se PM 2019:6 s. 5.

Som tidigare nämnt är det den jourhavande förundersökningsledaren som hanterar samtliga ärenden initialt. Den initiala bedömningen kan leda till att ett ärende inte anses vara lämpligt att handläggas som ett särskilt snabbförfarande med hänsyn till brottets allvar, förväntad handläggningstid eller andra faktorer.⁷² Det är således den jourhavande förundersökningsledaren som beslutar om ärendefördelning ska ske, det vill säga om ärendet ska överlämnas till en annan utredande organisatorisk enhet inom Polisen.⁷³ Ett ärende *ska* överlämnas om det krävs enligt den nationella brottskatalogen eller motiveras av ärende- eller brottsamordning.⁷⁴

Vad gäller ärendesamordning och ärendefördelning krävs inte att samtliga brott begångna av samma gärningsman handläggs av samma polisenhet, utan för att kunna uppnå en snabbare lagföring inom sex veckor kan en ärendefördelning ske vid flerfaldig brottslighet.⁷⁵ Om samordning inte leder till fördröjd lagföring i snabbförfarandet bör samordning kunna ske enligt Polisens nuvarande rutiner.⁷⁶ Det går givetvis att samordna ärenden inom det särskilda snabbförfarandet enligt Polismyndighetens rutiner för ärendesamordning.⁷⁷ Med hänsyn till det allmänna kravet på rättssäkerhetsgarantier är det även möjligt att på grund av olika skäl dra ur ett ärende ur snabbförfarandet för att i stället handlägga det enligt ordinarie rutin.⁷⁸ Ett ärende *ska* tas ur SLF-spåret om den misstänkte är häktad eller om det är uppenbart att ärendet inte är lämpligt att hantera i ett snabbförfarande.⁷⁹

⁷² Jfr Ds 2017:36 s. 64 f.

⁷³ Jfr PM 2021:10 s. 7; PM 2022:24 s. 12.

⁷⁴ Se PM 2022:24 s. 12 f.

⁷⁵ Se Ds 2017:36 s. 105.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Jfr Attunda tingsrätt, dom 2023-05-22 i mål B 390–22; Solna tingsrätt, dom 2023-12-21 i mål B 10765–23 angående att en tiltalad kan vara åtalad för flera olika brott i ett och samma SLF-mål. Det framgår inte av själva domarna att brotten tidigare har handlagts i ett särskilt snabbförfarande, utan den informationen finns tillgänglig hos tingsrätterna i form av en målförteckningslista.

⁷⁸ Se Ds 2017:36 s. 64.

⁷⁹ Se NOA UB Stockholm (2024) s. 7 f.

3.2 Åklagarmyndighetens rutiner för ärendesamordning

Samordning innebär enligt 1 § Åklagarmyndighetens föreskrifter om samordning av brottmålsärenden (ÅFS 2005:25) att flera brottsmisstankar mot en person ska handläggas i samma ärende. Åklagaren ska pröva om förutsättningar finns för samordning när åklagaren inleder en förundersökning eller övertar ledningen av en förundersökning från Polismyndigheten eller Tullverket.⁸⁰ En sådan prövning innefattar att undersöka om det finns andra aktuella misstankar mot den misstänkte.⁸¹ Åklagaren ska vidare, inför ett åtalsbeslut, i varje enskilt fall bedöma om en samordning ska ske eller inte.⁸²

Ovannämnda föreskrifter om samordning ska sedan år 2022 inte tillämpas vid handläggning av brott som handläggs i ett särskilt snabbförfarande enligt 45 kap. 13 a § RB och 3 b § FUK.⁸³ Detta innebär att åklagare i regel inte ska pröva om förutsättningar för samordning finns, utan i stället direkt driva SLF-ärenden vid sidan om annan brottslighet.⁸⁴ Åklagarmyndighetens föreskrifter har stöd i departementspromemorian *En snabbare lagföring – Försöksprojekt med ett snabbförfarande i brottmål* som anger att en brottsutredning i snabbförfarandet inte bör samordnas med andra brottsutredningar eller brottsmisstankar om det innebär att lagföringen fördröjs.⁸⁵

3.3 Uppdelad handläggning och deldom i domstol

I regel ska flera åtal mot en och samma person handläggas gemensamt och prövas i en dom. Detta grundar sig huvudsakligen på principen om gemensamt straff och asperationsprincipen, det vill säga att den tilltalade ska få en enda gemensam påföljd vid flerfaldig brottslighet. För att kunna uppnå en snabbare lagföring kan det däremot ibland vara nödvändigt att dela upp flera

⁸⁰ Se 2 § ÅFS 2005:25.

⁸¹ Ibid.

⁸² Se Ds 2017:36 s. 105.

⁸³ Se 1 a § ÅFS 2022:9.

⁸⁴ Jfr ÅFS 2005:25.

⁸⁵ Se Ds 2017:36 s. 104.

åtal mot en och samma tilltalad eller meddela en deldom trots att andra åtal inte har avgjorts än.⁸⁶

Mot bakgrund av detta ändrades formuleringen i 30 kap. 4 § och 45 kap. 3 § RB den 1 januari 2023.⁸⁷ Regeringen tog bort kravet på att det inte får finnas några särskilda skäl mot att handlägga flera åtal var för sig respektive meddela deldom.⁸⁸ Nu får rätten alltså dela upp handläggningen av flera åtal eller meddela deldom om det är till fördel för målets handläggning.⁸⁹ Ändringen innebär i praktiken att domstolen inte längre ska beakta de påföljdmässiga konsekvenserna för den tilltalade i samband med uppdelningen.⁹⁰ Eventuella konsekvenser ska i stället hanteras vid straffmätningen när påföljden i den senare domen bestäms.⁹¹

Huvudregeln är fortsatt att flera åtal mot en och samma tilltalad ska avgöras gemensamt, förutsatt att det inte är till nackdel för målets handläggning eller påverkar handläggningstiden. I praktiken verkar tingsrätterna tillämpa en informell tumregel som innebär att ett åtal inom snabbförfarandet ska avgöras separat om det skulle fördröja handläggningen av ett annat åtal i mer än fyra veckor. En uppdelning av flera åtal bör inte ske om tidsvinsten är marginell eller om den tilltalade måste inställa sig i domstol ett flertal gånger under en kort tidsperiod. Ändringen i RB tar vidare inte sikte på när en tilltalad har begått flera brott som har ett tidsmässigt eller rumsmässigt samband. Dessa bör fortsättningsvis handläggas gemensamt med hänsyn till bland annat bevisningsfrågor.⁹²

En snabbare lagföring kan förhindras om mängdbrotten handläggs gemensamt med allvarigare brottslighet eftersom de ofta tar längre tid att utreda. En ytterligare konsekvens av att inte dela upp handläggningen eller meddela deldom är att mål kan bli onödigt omfattande och att avgörandet därmed drar ut

⁸⁶ Se SOU 2021:46 s. 327 och s. 338.

⁸⁷ Prop. 2021/22:279; bet. 2022/23:JuU2; rskr. 2022/23:16.

⁸⁸ Jfr prop. 2021/22:279 s. 53 ff.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Se prop. 2021/22:279 s. 55.

⁹¹ Se SOU 2021:46 s. 346.

⁹² Ibid. s. 333, s. 339 f. och s. 346.

på tiden. Det här kan i sin tur leda till att de brott som en brottsaktiv person begår fram till lagföringen inte betraktas som återfall. En snabbare lagföring, där fler åtal delas upp eller meddelas i deldom, kan således bidra till att domstolen i större utsträckning kan markera allvaret av återfall vid påföljdsbestämningen.⁹³

Uppdelad handläggning och deldom kan innebära en påtaglig nackdel för den tilltalade vad gäller påföljd.⁹⁴ Vidare kan en uppdelad lagföring innebära att den tilltalade får verkställa flera påföljder parallellt, men det ses inte som ett avgörande skäl mot en separat handläggning.⁹⁵ Tingsrätternas verksamhet påverkas dock i hög grad av hur brottsmisstankar samordnas och handläggs före åtal.⁹⁶ Åklagarväsendets hantering av ärenden kan exempelvis leda till att flera åtal mot en och samma tilltalad handläggs i olika tingsrätter på grund av att ärendesamordning mellan olika åklagardistrikt inte har gjorts.⁹⁷

Det är framför allt brott som endast leder till böter som med fördel bör kunna handläggas var för sig, men det utesluter inte att brott med strängare påföljder också kan komma i fråga.⁹⁸ Det är således i stor utsträckning brott som handläggs i SLF-spåret som aktualiseras för en uppdelad handläggning eller deldom.⁹⁹ Brå angav i sitt remissyttrande över SOU-betänkandet *Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål* att böternas storlek påverkas beroende på om flera bötesbrott samordnas eller inte.¹⁰⁰ Enligt Brås material från deras utvärdering av försöksprojektet ”Snabbare lagföring” år 2020 kan skillnaden

⁹³ Se prop. 2021/22:279 s. 54; jfr 29 kap. 4 § och 30 kap. 4 § andra stycket BrB angående påföljdsbestämning vid återfall i brottslighet.

⁹⁴ Se prop. 2021/22:279 s. 53; SOU 2021:46 s. 328.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Se SOU 2021:46 s. 334.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid. s. 339.

⁹⁹ Jfr SOU 2021:46 s. 200 f. och s. 347; Backhans, Fjelkegård och Jonsson (2020) s. 51 f.; Ds 2017:36 s. 64 och s. 66.

¹⁰⁰ Se Brottsförebyggande rådets remissyttrande den 29 september 2021 över betänkandet *Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål* (SOU 2021:46) s. 2.

för en person som dömts för fem likadana bötesbrott i en respektive fem separata domar vara i genomsnitt 3 000 kr.¹⁰¹ Vid samordning av flera bötesbrott blev medianbeloppet 4 500 kr medan det blev 7 500 kr när ingen samordning skedde.¹⁰²

Materialet visar vidare att det i de flesta fallen inte sker någon samordning – i 68 procent av fallen avsåg domen endast ett brott och i mindre än 2 procent av fallen avsåg domen fem eller flera olika bötesbrott. Enligt Brå är det dock ett begränsat antal tilltalade som riskerar att få väsentligt högre böter om domstolen inte beaktar de påföljdmässiga konsekvenserna vid en uppdelad handläggning eller deldom. Brå lyfte även att det finns en risk för att brottsaktiva personer, där seriebrottsligheten samordnas, kommer att dömas mildare än personer som har begått liknande brottslighet men där ingen samordning sker. Lika brott ger dock inte alltid samma påföljd. Exempelvis får personer som döms till fängelse för flera olika brott oftast ingen påföljd för de mindre allvarliga brotten som ingår i domen.¹⁰³

¹⁰¹ Se Brottsförebyggande rådets remissyttrande den 29 september 2021 över betänkandet Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål (SOU 2021:46) s. 2.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

4 Påföljdsbestämning vid flerfaldig brottslighet

4.1 Asperationsprincipen

Asperationsprincipen är kodifierad i 29 kap. 1 § första stycket BrB, vilket den har varit ända sedan den nyklassiska straffrättsreformen år 1989.¹⁰⁴ Asperationsprincipen har dock länge varit etablerad i svensk straffrätt.¹⁰⁵ Nuvarande 29 kap. 1 § BrB har följande lydelse:

Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.

Införandet av asperationsprincipen i 29 kap. 1 § första stycket BrB motiverades bland annat av att det skulle kunna bidra till en ökad enhetlighet och förutsebarhet.¹⁰⁶ Bestämmelsen uttrycker således en ambition att uppnå rättslig likabehandling.¹⁰⁷ Formuleringen ”intresset av en enhetlig rättstillämpning” innebär att målsättningen bör vara att straffnivån för olika brott i princip ska vara oberoende av vilken domare som dömer i det enskilda fallet.¹⁰⁸ Vid straffvärdesbedömningen ska domstolarna nämligen ”[...] utgå från den allmänna värdering som lagstiftningen ger uttryck för samt i övrigt anpassa sig till de principer som har utvecklat sig genom rättspraxis.”¹⁰⁹ I praktiken kan

¹⁰⁴ Se SOU 2021:46 s. 329.

¹⁰⁵ Se prop. 1987/88:120 s. 65; Borgeke och Forsgren (2021) s. 198.

¹⁰⁶ Se SOU 1986:14 s. 420 f.

¹⁰⁷ Se prop. 1987/88:120 s. 78.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

det dock förekomma olika faktorer som påverkar straffvärdet i det enskilda fallet och det finns ingen formel för hur varje enskilt straff ska mätas ut.¹¹⁰

Huvudregeln enligt 29 kap. 1 § första stycket BrB är att straff ska mätas ut efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.¹¹¹ Asperationsprincipen innebär att det vid flerfaldig brottslighet ska ske en gemensam straffmätning med tillgång till en förhöjd straffskala.¹¹² Domstolen kan således nyttja ett maximistraff som är högre än det för det svåraste av brotten.¹¹³ Minimum för den samlade brottsligheten är densamma som minimum för det brott som har högst minimum.¹¹⁴ Maximum förhöjs i enlighet med de detaljerade reglerna för böter respektive fängelse i 25 kap. 5–6 §§ och 26 kap. 2 § BrB.

Asperationsprincipen innebär indirekt att den tilltalade ges en straffrabatt då straffmätningen för flera brott blir lindrigare än om brotten hade straffmätts var och ett för sig.¹¹⁵ Vid bedömningen av det sammantagna straffvärdet av gärningarna, utgår domstolen från det brott med högst straffvärde och sedan reduceras övriga gärningars straffvärden i en fallande skala.¹¹⁶ Om ett eller flera brott av den samlade brottsligheten har ett markant lägre straffvärde än den övriga brottsligheten tillmätts det eller de brotten sällan någon betydelse vid straffmätningen.¹¹⁷

I svensk doktrin brukar normalt fyra grunder anföras som stöd till asperationsprincipens tillämpning: humanitet, relativ proportionalitet, likabehandling och undvikandet av dubbelbestraffning. *Humanitetsprincipen* innebär att det, med hänsyn till att den allmänna repressionsnivån bör hållas på en rimlig nivå, måste finnas ett straffmaximum. Asperationsprincipen hjälper även till

¹¹⁰ Se prop. 1987/88:120 s. 78.

¹¹¹ Ibid. s. 77.

¹¹² Se Jareborg och Zila (2022) s. 126; jfr NJA 2009 s. 485 I-III.

¹¹³ Se SOU 1986:14 s. 84.

¹¹⁴ Se Jareborg och Zila (2022) s. 126.

¹¹⁵ Jfr bland annat NJA 2008 s. 359, NJA 2009 s. 485 I-III, NJA 2017 s. 859, NJA 2019 s. 238 och NJA 2020 s. 703; SOU 2021:46 s. 90. Jfr även Borgeke och Forsgren (2021) s. 198 ff. angående att de tycker det är missvisande att säga att asperationsprincipen innebär en straffrabatt.

¹¹⁶ Se Borgeke och Forsgren (2021) s. 197; Backhans, Fjelkegård och Jonsson (2020) s. 91.

¹¹⁷ Se Bäcklund m.fl., Brottsbalken (2023-11-24, version 23, JUNO) 29 kap. 1 § under Flerfaldig brottslighet.

att upprätthålla en *relativ proportionalitet*, där asperationsprincipen skapar ett utrymme att rangordna olika brottskombinationer inom den tillgängliga straffskalan. Intresset av *likabehandling* tar sikte på att flerfaldig brottslighet bör behandlas enligt samma principer oavsett hur brottskombinationen ser ut. Asperationsprincipen anses även vara nödvändig för att *undvika dubbelbestraffning*. Slutligen möjliggör asperationsprincipen en friare straffmätning, där bedömningen kan riktas in mot det som den tilltalade faktiskt har gjort och inte det antal brott som personen anses ha begått.¹¹⁸

4.2 Principen om gemensamt straff

Principen om gemensamt straff uttrycks bland annat i 30 kap. 3 § första stycket BrB.¹¹⁹ Bestämmelsen i sin helhet har följande lydelse:

När någon döms för flera brott, ska rätten döma till en gemensam påföljd för brotten, om inte något annat är föreskrivet.

Om det finns särskilda skäl, får rätten för ett eller flera brott döma till böter och samtidigt döma till annan påföljd för brottsligheten i övrigt. Vidare får rätten döma till fängelse för ett eller flera brott samtidigt som den dömer till villkorlig dom eller skyddstillsyn för brottsligheten i övrigt.

När högre rätt dömer för brott som prövats i flera domar i lägre rätt, ska brottsligheten i varje sådan dom leda till en särskild påföljd.

Innan den nyklassiska straffrättsreformen år 1989 var principen lagstadgad i 1 kap. 5 och 6 §§ BrB, vilket den var ända sedan 1965 års brottsbalk.¹²⁰ Huvudregeln har således länge varit att det vid flerfaldig brottslighet ska bestämmas en gemensam påföljd för samtliga brott som den tilltalade har begått.¹²¹

Principen om gemensamt straff innebär både att straffmätningen för den samlade brottsligheten måste uttryckas i ett gemensamt värde och att den påföljd som väljs kommer att omfatta samtliga de brott som gärningsmannen döms

¹¹⁸ Se SOU 2023:1 s. 124 ff.

¹¹⁹ Ibid. s. 433.

¹²⁰ Se prop. 1987/88:120 s. 3 f. och s. 99; prop. 1962:10 del A s. 10.

¹²¹ Se Borgeke och Forsgren (2021) s. 330. Föreskrivna undantag till huvudregeln regleras i 25 kap. 5 § andra och tredje stycket samt 30 kap. 3 § andra stycket första och andra meningen BrB, se Jareborg och Zila (2022) s. 141.

för vid samma tillfälle.¹²² En förutsättning för gemensam straffmätning är i regel att påföljdsbestämningen sker vid ett och samma tillfälle.¹²³ I och med att påföljdssystemet bygger på en gemensam straffmätning har det ingen betydelse vilket samband som finns mellan brotten, utan brott som saknar inbördes anknytning ska likväl straffmätas tillsammans.¹²⁴

¹²² Se Bäcklund m.fl., Brottsbalken (2023-11-24, version 23, JUNO) 30 kap. 3 § under Första stycket.

¹²³ Se SOU 2021:46 s. 347 f.

¹²⁴ Ibid.

5 Avslutande kapitel

5.1 Diskussion

Reformen ”Snabbare lagföring” infördes i syfte att effektivisera lagföringen av enklare mängdbrott. Reformens målsättning, att tiden mellan brott och dom ska förkortas, genomsyrar även Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens rutiner för ärendesamordning av SLF-ärenden. Av Polismyndighetens riktlinjer framgår att ärendesamordning ska ske när det främjar handläggningens effektivitet samt att ärenden som går snabbt att slutföra endast i undantagsfall ska samordnas. Med andra ord ska i princip alla mål som handläggs i ett särskilt snabbförfarande i regel inte samordnas med annan brottslighet. Åklagarmyndighetens rutiner för samordning är ännu tydligare än Polismyndighetens rutiner. Åklagarmyndighetens föreskrifter hänvisar uttryckligen till att ärenden som handläggs i ett särskilt snabbförfarande enligt 45 kap. 13 a § RB och 3 b § FUK inte ska samordnas.

Regeringen gjorde tidigt bedömningen att brottsutredningar inom snabbförfarandet inte bör samordnas med andra brottsutredningar eller brottsmisstankar om det innebär att lagföringen fördröjs. Om Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten hade behövt samordna enklare brott med antingen allvarligare brott eller nya mängdbrott som begås inom en snar framtid skulle syftet med reformen ”Snabbare lagföring” inte kunna uppfyllas. Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens avsteg från ordinarie samordningsrutiner är således i linje med de etablerade ramarna för en snabbare lagföring.

Att Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten inte samordnar brott, som har begåtts av samma person, innebär att varje brott döms var för sig och därmed till sitt fulla straffvärde.¹²⁵ Det här exemplifieras tydligt i Brås statistik över när brott som leder till böter samordnas respektive inte samordnas. Statistiken visar att böternas storlek kan variera mellan 4500 kr och 7500 kr beroende på om brottsligheten har samordnats eller inte, vilket tyder på att lika fall inte

¹²⁵ Med undantag för vissa specifika fall där den tilltalade kan få en tidigare utdömd påföljd undanröjd för att kunna dömas till en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten, se 34 kap. 1 och 4 §§ BrB.

alltid behandlas lika. Summan av flera separata bötesstraff kan således ofta bli högre än det gemensamma bötesstraff som hade dömts ut om brottsligheten hade prövats i en enda dom. Samtidigt är det få tilltalade som drabbas av den här mellanskillnaden och det skulle kunna framstå som ineffektivt om domstolen alltid skulle ta tidigare bötespåföljder i beaktande.

En annan situation är när det inte sker en samordning av allvarigare brott och brott som endast resulterar i en bötespåföljd. Då finns en risk för att ett bötesstraff döms ut, som vid en samordning endast marginellt eller inte alls hade påverkat det samlade straffvärdet och den gemensamma påföljden. Det följer av asperationsprincipen att lindrigare brott i princip inte tillmäts någon betydelse när de handläggs tillsammans med allvarigare brott. Det kan framstå som ett otillfredsställande system men asperationsprincipen bidrar till att bland annat tillgodose intressen som humanitet, relativ proportionalitet, lika-behandling och undvikandet av dubbelbestraffning.

Asperationsprincipen och principen om gemensamt straff har länge varit etablerade i svensk straffrätt. Dessa principer innebär att när flera brott straffmäts ska en gemensam påföljd bestämmas, vilket medför att påföljden blir mildare än om en påföljd hade bestämts för varje enskilt brott. En gemensam straffmätning förutsätter att den tilltalade lagförs för samtlig brottslighet vid ett enda tillfälle. Principerna må följas inom varje enskild dom, men att dela upp brottsutredningar och åtal innebär indirekt att asperationsprincipen och principen om gemensamt straff åsidosätts.

Ett ytterligare problem är att liknande brottslighet kan samordnas respektive inte samordnas på grund av olika faktorer. Exempelvis kan brotten ha begåtts i olika polis- eller åklagardistrikt eller så kan felaktiga bedömningar av den förväntade handläggningstiden påverka samordningen. Principen om gemensamt straff utgår från att brott ska straffmätas tillsammans, trots att brotten i fråga inte har någon inbördes anknytning. Det framstår som oförutsebart när och i vilka fall den tilltalade har rätt att få sin samtliga brottslighet samordnad.

Samtidigt sker uppdelning av ärenden även inom de ordinarie samordningsrutinerna på grund av olika omständigheter, vilket innebär att det inte finns någon absolut rätt för den tilltalade att få samtlig brottslighet samordnad.

En intressant aspekt i implementeringen av snabbförfarandet är att regeringen har gjort lagändringar avseende både strafföreläggande och uppdelad handläggning och deldom i domstol för att frångå problematiken som asperationsprincipen och principen om gemensamt straff ibland orsakar. Samtidigt har inga ändringar gjorts i BrB beträffande de båda principerna, varav utgångspunkten fortsatt borde vara att den tilltalade ska ha rätt till att få en gemensam påföljd för samtlig brottslighet.

5.2 Slutsats

Utifrån uppsatsens undersökning går det att konstatera att Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens avsteg från ordinarie samordningsrutiner vid behandlandet av SLF-ärenden inte är helt förenligt med asperationsprincipen och principen om gemensamt straff. I alla fall inte så som principerna i nuläget är formulerade i BrB. Den tilltalade riskerar att utsättas för en oenhetlig straffmätning och att få ett högre straff än om en gemensam påföljd hade dömts ut.

Införandet av ett snabbförfarande i brottmål har många fördelar, såsom effektivitet, men det är viktigt att de allmänna kraven på rättssäkerhet också tillgodoses. Trots att det kanske enbart rör sig om ett fåtal personer som drabbas negativt av att en samordning inte sker, bör likväl samtliga tilltalade behandlas lika. Asperationsprincipen och principen om gemensamt straff uttrycker en strävan efter rättslig likabehandling och den målsättningen bör i möjligaste mån respekteras.

En ytterligare reflektion är att lagstiftaren som tidigare nämnt enbart har genomfört lagändringar i RB, och inte i BrB, när det gäller förhållandet mellan snabbare lagföring och de två straffrättsliga principerna. En utredning avseende möjligheten att införa ett eventuellt undantag i 29 kap. 1 § och 30 kap. 3 § BrB för mål som hanteras som ett särskilt snabbförfarande hade varit

önskvärd. Genom en eventuell ändring hade avsteget från ordinarie samordningsrutiner möjligtvis kunnat stämma bättre överens med påföljdsbestämningen i BrB. Med hänsyn till att bestämmelser, som tidigare har gett uttryck för asperationsprincipen och principen om gemensamt straff, har tagits bort i RB så borde en eventuell ändring i BrB inte vara omöjlig.

6 Käll- och litteraturförteckning

KÄLLOR

Offentligt tryck

Utrednings- och utskottsbetänkanden

SOU 1986:14 Påföljd för brott – Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning mm.

Ds 2017:36 En snabbare lagföreling – Försöksprojekt med ett snabbföreling i brottmål.

Ds 2018:9 Snabbare lagföreling.

SOU 2021:46 Snabbare lagföreling – ett snabbföreling i brottmål.

Bet. 2022/23:JuU2 Snabbare lagföreling av brott.

SOU 2023:1 Skärpta straff för flerfaldig brottslighet.

Propositioner

Prop. 1962:10 med förslag till brottsbalk del A.

Prop. 1987/88:120 om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.).

Prop. 2021/22:279 Snabbare lagföreling av brott.

Övrigt riksdagstryck

Rskr. 2022/23:16.

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 2008 s. 359.

NJA 2009 s. 485 I-III.

NJA 2017 s. 859.

NJA 2019 s. 238.

NJA 2020 s. 703.

Övriga domstolar

Attunda tingsrätt, dom 2023-05-22 i mål B 390–22.

Solna tingsrätt, dom 2023-12-21 i mål B 10765–23.

Myndighetsföreskrifter och myndighetsinterna riktlinjer

NOA UB Stockholm (2024), *Vägledning SLF – En vägledning för hantering av Snabbare lagföringsärenden*. Version 1.0.

Polismyndigheten (2019), *Polismyndighetens riktlinjer för ärendesamordning*. Riktlinjer 2019:6.

Polismyndigheten (2021), *Polismyndighetens strategi för utredningsverksamheten*. Strategi 2021:10, Dnr A116.473/2019.

Polismyndigheten (2022), *Polismyndighetens handbok för PNU – Polismyndighetens nationella utredningsmetodik*. Handbok 2022:24, Dnr A682.550/2022.

Åklagarmyndigheten (2005), *Åklagarmyndighetens föreskrifter (ÅFS 2005:25) om samordning av brottmålsärenden*, tillgänglig på <www.aklagare.se/om-oss/dokument/forfattningssamlingar/> (besökt 2024-03-26).

Åklagarmyndigheten (2022), *Åklagarmyndighetens föreskrifter (ÅFS 2022:9) om ändring i Åklagarmyndighetens föreskrifter (ÅFS 2005:25) om samordning av brottmålsärenden*, tillgänglig på <www.aklagare.se/om-oss/dokument/forfattningssamlingar/> (besökt 2024-03-26).

Övrigt

Brottsförebyggande rådet, remissyttrande över betänkandet Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål (SOU 2021:46), 2021-09-29, Dnr 0242/21, tillgängligt på <www.regeringen.se> (besökt 2024-04-26).

Brottsoffermyndigheten, remissyttrande över betänkandet Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål (SOU 2021:46), 2021-09-29, Dnr 06240/2021, tillgängligt på <www.regeringen.se> (besökt 2024-04-26).

Sveriges advokatsamfund, remissyttrande över betänkandet Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål (SOU 2021:46), 2021-09-30, Dnr R-2021/1272, tillgängligt på <www.regeringen.se> (besökt 2024-04-26).

LITTERATUR

Backhans, Mona, Fjelkegård, Lina och Jonsson, Sara (2020), *Snabbare lagföring – Utvärdering av en försöksverksamhet i norra Stockholm*. Rapport 2020:3, Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Bengtsson, Bertil (2011), 'SOU som rättskälla'. *SvJT* s. 777–785.

Borgeke, Martin och Forsgren, Mikael (2021), *Att bestämma påföljd för brott*. 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.

Bäcklund, Agneta, Johansson, Stefan, Trost, Hedvig, Wennberg, Suzanne och Wersäll, Fredrik, *Brottsbalken* (2023-11-24, version 23, JUNO).

Jareborg, Nils och Zila, Josef (2022), *Straffrättens påföljdslära*. 7 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära* s. 21–46. 2 uppl., Studentlitteratur AB, Lund.

Lehrberg, Bert (2022), *Praktisk juridisk metod*. 14 uppl., Iusté Aktiebolag, Uppsala.

Peczenik, Aleksander (2005), 'Juridikens allmänna läror'. *SvJT* s. 249–272.

Ramberg, Christina, Beshar, Alexander R., Carlson, Laura, Croon, Adam, Granmar, Claes, Kleist, David, Leviner, Pernilla och Norée, Annika (2024), *Rättskällor: en introduktion i kritiskt tänkande*. 2 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*. 5 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.

Strömholm, Stig, Lyles, Max och Valguarnera, Filippo (2020), *Rätt, rättskällor och rättstillämpning: en lärobok i allmän rättslära*. 6 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.